

ՀՏԴ 347

Դատավարական իրավունք

Գրետա ԱՐԶՈՒՄԱՆՅԱՆ

ԱրՊՀ իրավունքի ամբիոնի դոցենտ, ի.գ.թ., ԱՀ վաստակավոր իրավաբան

E-mail: arzumanyan.greta@mail.ru

ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդվածում դատական քննության հրապարակայնության սկզբունքի իրավական բնույթը և գործողության շրջանակները բացահայտվել են Արցախի Հանրապետության դատավարական իրավունքի բոլոր ճյուղերի հաշվառմամբ, համալիր կերպով: Պարզաբանվել է այդ սկզբունքի կարևոր նշանակությունը արդարադատության իրականացման գործում: Ընդգծվել է հրապարակայնության սկզբունքի կոնվենցիոն և սահմանադրաիրավական կարգավիճակը, հիմնավորվել, որ այդ սկզբունքն իրացվում ու դիմամիկ զարգացում է ապրում նորանկախ և ժողովրդավարական պետություն հանդիսացող Արցախի Հանրապետությունում:

Յույց են տրվել տեսական և կիրառական բնույթի, հիմնախնդիրները, ներկայացվել Արցախի Հանրապետության՝ դատական քննության հրապարակայնությունը կարգավորող օրենսդրության ու դատական պրակտիկայի կատարելագործմանն ուղղված առաջարկներ:

Բանալի բառեր՝ Արցախի Հանրապետության դատավարական իրավունք, դատական քննության հրապարակայնության սկզբունք, դռնբաց դատական նիստ, դատական ակտերի հրապարակում, դատական քննության հրապարակայնության սահմանափակում, դռնփակ դատական նիստ, լրագրողներ, դատական նիստի կամ դրա մի մասի ֆիքսում, տեղեկություններ ստանալու իրավունք:

Գ. Արզումանյան

ГЛАСНОСТЬ СУДЕБНОГО РАЗБИРАТЕЛЬСТВА

В статье были раскрыты правовая природа и пределы действия принципа гласности судебного разбирательства комплексно – во всех отраслях процессуального права Республики Арцах, а также разъяснено важное значение этого принципа в деле осуществления правосудия. Был подчеркнут конвенционный и конституционно-правовой статус принципа гласности и было обосновано, что

этот принцип динамично развивается во вновь созданном и демократичном Республике Арцах.

Были показаны проблемы теоретического и практического характера и представлены предложения, направленные на усовершенствование законодательства, регулирующего гласность судебного разбирательства.

Ключевые слова: процессуальное право Республики Арцах, принцип гласности судебного разбирательства, открытое судебное заседание, оглашение судебных актов, ограничение гласности судебного разбирательства, закрытое судебное заседание, журналисты, фиксация хода судебного заседания или его части, право на получение информации.

G. Arzoumanyanyan

PUBLICITY OF PROCEEDINGS

The article reveals comprehensively the legal nature and limitation of publicity of proceedings principle in all the branches of procedural law of the Republic of Artsakh, as well as the importance of this principle in administration of justice. The author underlines the legal status of the publicity principle being conventional and constitutional. It was justified that this principle is being implemented and is developing dynamically in the newly independent democratic Republic of Artsakh. Theoretical and practical problems were shown along with proposals aimed at improving the legislation which regulates the publicity of proceedings.

Key words: publicity of proceedings principle, open court, announcement of the judgement, limitation of publicity of proceedings, procedural law of the Republic of Artsakh, announcement of a judgement, closed proceedings, publication of judicial acts, journalists, fixation of proceedings or of its part, right to receive information.

Դատական քննության հրապարակայնությունը պատմականորեն փոխարինել է գաղտնի (դոնփակ) դատավարությանը: Դատական քննության հրապարակայնության սկզբունքը Ռուսաստանում, որի կազմում 19-րդ դարի սկզբում հայտնվել էի նաև Հայաստանն ու Արցախը, առաջին անգամ իր օրենսդրական ամրագրումը ստացել է 1864 թվականին, Դատական կանոնագրքերում: Այդ ժամանակներում էլ դատավարագիտության մեջ տրվել է դրա հիմնական դասական բնորոշումը, այն է՝ հրապարակայնությունը հանրության համար դատական նիստերի մատչելիությունն է, ինչպես նաև անորոշ շրջանակի անձանց համար դատական ակտերին ծանոթանալու հնարավորությունը¹: ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր 11.04.2012թ. ՄԴՈ-1020 որոշմամբ, անդրադառնալով հրապարակայնության սկզբունքին, արձանագրել է. «...Դատավարության հրապարակայնությունն առաջին հերթին նշանակում է հասարակական վերահսկողության իրականացման

¹ См. у, о рինակ, **Малышев К. И.**, Курс гражданского судопроизводства, т.1, СПб, 1874, էջ 374:

հնարավորություն դատավարության և դատարանի ընդունած ակտերի նկատմամբ» :

Դատական քննության հրապարակայնությունը Արցախի Հանրապետությունում սահմանադրական սկզբունք է: «Արդար դատաքննության իրավունքը» վերտառությամբ Արցախի Հանրապետության Սահմանադրության 63-րդ հոդվածի 1-ին մասը՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասին համահունչ, սահմանում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի իր խախտված իրավունքները վերականգնելու համար անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր գործի հրապարակային քննության իրավունք¹ :

Դատական քննության հրապարակայնության սկզբունքի վերաբերյալ ընդհանուր կանոն առկա է դատական իշխանության և դրա գործունեության կազմակերպումը կարգավորող ԱՀ դատական օրենսգրքում (ընդունվել է 21.07.2017թ.), իսկ սկզբունքն առարկայացվել է դատավարական օրենսգրքերում՝ ԱՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում (ընդունվել է 17.12.2008թ.), ԱՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում (ընդունվել է 17.12.2008թ.): Սակայն այդ դատավարական օրենսգրքերը, ընդունված լինելով Սահմանադրության ընդունումից շատ ավելի շուտ, ԱՀ Սահմանադրության ու ԱՀ դատական օրենսգրքի վերոնշյալ դրույթներին որոշ դեպքերում չեն համապատասխանում (դրան կանդիդատանք հետագա շարադրանքում):

Քրեական գործերով դատական քննության հրապարակայնությունը սահմանված է ԼՂՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 16-րդ հոդվածով, քաղաքացիական գործերով՝ ԼՂՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 8-րդ, 105-րդ, 160-րդ հոդվածներով: Հրապարակայնությունը ԼՂՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով ուղղակիորեն սահմանված չէ, սակայն իրացվում է ԼՂՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի (ընդունվել է 17.12. 2008թ.) 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վարչական դատավարության կարգը սահմանվում է նաև ԱՀ դատական օրենսգրքով, իսկ օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում՝ նաև ԼՂՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով:

¹ Արցախի (Լեռնային Ղարաբաղի) Հանրապետությունը միջազգային փաստաթղթերին միանալու հնարավորությունից զրկված է՝ դեռևս չճանաչված լինելու պատճառով: Այնուամենայնիվ, հանրապետության դատարանները՝ որպես ժողովրդավարական պետության դատարաններ, կազմավորվելուց անմիջապես հետո սկսել են կիրառել Եվրոպական կոնվենցիայի դրույթներն ու ղեկավարվել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշումներով: 2015 թվականի ապրիլի 15-ին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Գերագույն դատարանը, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Նախագահի դիմումի հիման վրա քննության առնելով Եվրոպական կոնվենցիայում ամրագրված դրույթների՝ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը, որոշել է, որ դրանք համապատասխանում են Սահմանադրությանը (ԼՂՀ Ազգային ժողովի կողմից օրենքն ընդունվել է 20.04.2015թ., ԼՂՀ Նախագահի կողմից վավերացվել՝ 15.05.2015 թ.):

Գործող օրենսդրությամբ, սակայն, որոշ հարցեր չեն լուծվել կամ թերի են լուծվել և այլն: Կարևոր է հանրային ու մասնավոր շահերի միջև հավասարակշռություն գտնելու հարցը: Առկա են խնդիրներ նաև հրապարակայնության սկզբունքի իրացման գործում: Սույն հոդվածի շրջանակներում կփորձենք քննարկել նաև արդիական այդ հիմնախնդիրները և առաջարկել լուծումներ:

Դատական քննության հրապարակայնությունն ապահովվում է դոմբաց դատական նիստի անցկացմամբ: Արցախի Հանրապետության դատարաններում դատական նիստերը դոմբաց են: Դոմբաց դատական նիստին կարող է ներկա լինել յուրաքանչյուր քաղաքացի, այդ թվում՝ զանգվածային լրատվական միջոցների ներկայացուցիչներ (լրագրողներ): Ցանկացողները դատարաններում գտնվող գործերի, գործը քննող դատարանի, կողմերի, նիստերի ժամանակացույցի, գործի շարժի մասին տեղեկությունները կարող են ստանալ ԱՀ դատական իշխանության պաշտոնական ինտերնետային կայքում:

Դատավարության մասնակիցները և դոմբաց դատական նիստին ներկա այլ անձինք իրավունք ունեն կատարելու գրառումներ, սղագրություն, ձայնագրություն, ինչի համար դատարանի թույլտվությունը չի պահանջվում: Դատարանի թույլտվությունն անհրաժեշտ է միայն դատական նիստի կամ դրա մի մասի կինո և լուսանկարահանումը, տեսաձայնագրումը, ինչպես նաև հեռարձակումը ռադիոյով, հեռուստատեսությամբ կամ հեռահաղորդակցության կապի այլ միջոցով կատարելու դեպքում՝ կողմերի համաձայնությամբ:

Իսկ եթե կողմերը համաձայն չեն, ինչի հետևանքով լրագրողները չեն կարողանում իրականացնել, օրինակ, դատական նիստի լուսանկարահանում, տեսաձայնագրում և այլն: Դատական պրակտիկայում հազվադեպ չեն նման դեպքերը: Օրենսդիրն այդ հարցը չի կարգավորել: Գործող դատավարական օրենսդրությունը լրագրողին դատարան միջնորդություն ներկայացնելու իրավունք ընդհանրապես չի վերապահում: Մեր կարծիքով՝ եթե դատարանը գտնում է, որ դատական նիստի կամ դրա մի մասի կինո և լուսանկարահանումը, տեսաձայնագրումը, ինչպես նաև հեռարձակումը ռադիոյով, հեռուստատեսությամբ կամ հեռահաղորդակցության կապի այլ միջոցով չեն հանգեցնի դատավարության մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի խախտմանը, ապա նա չպետք է կաշկանդված լինի դատավարության մասնակիցների սուբյեկտիվ և չփաստարկված պատճառաբանություններով: Այդ հարցերն անհրաժեշտ է կարգավորել օրենսդրորեն¹: Գաղտնիք չէ, որ լրագրողները (լրատվամիջոցները) դատաքննության հրապարակայնության ապահովման հարցում էական դերակատարություն ունեն: Մեծ է նրանց դերը դատական իշխանության

¹ Այդ մասին, տե՛ս նաև Դոմբաց դատական նիստերի լուսաբանման խոչընդոտներն ու սահմանափակումները Հայաստանի Հանրապետությունում: Հետազոտություն, Երևան, 2017:

հանդեպ վստահության ձևավորման և ամրապնդման գործում: Ժամանակը չէ՞, արդյոք, որ օրենսդիրը դիտարկի այդ անձանց դատավարական իրավահարաբերությունների սուբյեկտ ճանաչելու հնարավորությունը՝ համապատասխան իրավունքներ և պարտականություններ վերապահելով: Իսկ որ դատավարական իրավահարաբերությունների սուբյեկտներ որոշ դեպքերում կարող են լինել նաև դատավարությանն անմիջապես չմասնակցող և դատական նիստին ներկա գտնվող անձինք, նշվել է նաև գրականության մեջ¹:

Դատական քննության հրապարակայնությունը ենթադրում է նաև դատավարության արդյունքների հրապարակում դատական նիստի ընթացքում ու պաշտոնական հրապարակում: ԼՂՀ դատական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանի վերջնական (եզրափակիչ), իսկ օրենքով նախատեսված դեպքերում նաև այլ դատական ակտերը ենթակա են հրապարակման: Դատական նիստի ընթացքում հրապարակելու դեպքում հրապարակվում է դատական ակտի եզրափակիչ մասը: Գործը քննող դատարանի, կողմերի, գործի էության, նիստերի ժամանակացույցի, գործի շարժի մասին տեղեկությունները, վերջնական (եզրափակիչ) դատական ակտերը պարտադիր հրապարակվում են Արցախի Հանրապետության դատական իշխանության պաշտոնական ինտերնետային կայքում, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի: Անձնական կյանքի տվյալներ, կենսաապահական և հատուկ կատեգորիայի անձնական տվյալներ, ինչպես նաև երեխայի անձնական տվյալներ պարունակող դատական ակտերը հրապարակվում են այդ անձնական տվյալներն ապանձնավորված: Վարույթ ընդունված վճռաբեկ բողոքի քննության արդյունքում Գերագույն դատարանի կայացրած որոշումները ենթակա են պարտադիր հրապարակման նաև «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրում (3-րդ, 6-րդ, 8-րդ կետեր):

Դատական նիստում դատական ակտի հրապարակման ժամանակ դատավորի հատուկ կարծիքի առկայության մասին հայտարարվում է, սակայն այն չի հրապարակվում²:

Ինչու՞ է անհրաժեշտ հրապարակային դատաքննությունը:

Դատական քննության հրապարակայնությունը դատավարության ժողովրդավարական ձևի բաղադրիչներից մեկն է, արդար դատաքննության իրավունքի կարևոր բաղադրատարր և ապահովում է արդարադատության մատչելիություն ու թափանցիկությունը: Հանրությունը հետամուտ է դատական իշխանության բնագավառում խորապես տեղեկացված լինելուն:

Հրապարակայնությունը դատավորների անկախության սկզբունքի կարևոր երաշխիքներից է. հրապարակայնության պայմաններում դժվար է ազդել

¹ Տե՛ս, օրինակ, *Гражданский процесс: Учебник, под ред .М.К. Треушникова, Статут. М.-2014, էջ119:*

² ՀՀ դատավարական օրենսդրությամբ նախատեսված է, որ հատուկ կարծիքը հրապարակվում է դատական ակտի հետ միաժամանակ:

դատավորի վրա, ինչը երաշխավորում է վերջինիս անկախությունը և անձեռնմխելիությունը: Այն ունի նաև դաստիարակչական նշանակություն:

Հրապարակայնությունը դատավորների, դատավարության մասնակիցների վրա դրական ազդեցություն է ունենում նրանց կողմից օրենսդրության նորմերը պահպանելու, իրենց պարտականությունները բարեխղճորեն կատարելու առումով, ինչն իր հերթին գործի բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ քննության, օրինական, հիմնավորված և պատճառաբանված դատական ակտերի կայացման նախադրյալ է: Միայն հրապարակային դատաքննության ժամանակ է հնարավոր կողմերի իրական մրցակցությունը:

Հրապարակայնությունը տեղեկություններ ստանալու սահմանադրական իրավունքի երաշխիք է:

Դատական քննության հրապարակայնությունը մեծ նշանակություն ունի նաև բնակչության իրավագիտակցության բարձրացման գործում. քաղաքացիները հնարավորություն են ստանում հետևելու արդարադատության իրականացմանը, ծանոթանալու գործող իրավունքին և այլն:

Դատական քննության հրապարակայնությունը կարող է սահմանափակվել, անցկացվել դռնփակ դատական նիստ, որտեղ կողմնակի անձանց մուտքը չի թույլատրվում: Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ն մասի համաձայն՝ մամուլի ներկայացուցիչների և հանրության ներկայությունը կարող է չթույլատրվել ամբողջ դատաքննության կամ դրա մի մասի ընթացքում՝ ժողովրդավարական հասարակության մեջ բարոյականության, հասարակական կարգի կամ պետական անվտանգության շահերից ելնելով, երբ դա են պահանջում անչափահասների շահերը կամ կողմերի մասնավոր կյանքի պաշտպանությունը, կամ այնքանով, որքանով դա, դատարանի կարծիքով, հատուկ հանգամանքների բերումով խիստ անհրաժեշտ է, եթե հրապարակայնությունը կխախտեր արդարադատության շահերը¹: Փոքր ինչ այլ ձևակերպում, սակայն ըստ էության նույն բովանդակությունն ունեն նաև ԱՀ Սահմանադրության 63-րդ հոդվածի 2-րդ մասը և ԱՀ դատական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի 4-րդ մասը, ինչը չի կարելի ասել ԼՂՀ դատավարական օրենսգրքերի համապատասխան դրույթների մասին:

Այսպես, օրինակ, ԼՂՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն գործի քննությունը դռնփակ դատական նիստում թույլատրվում է օրենքով նախատեսված դեպքերում, ինչպես նաև որդեգրման գաղտնիությունը, քաղաքացիների անձնական կամ ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիությունն ապահովելու, առևտրային կամ այլ գաղտնիք պահպանելու անհրաժեշտության վերաբերյալ միջնորդությունը դատարանի

¹ *Դռնփակ դատաքննությունն այս տեսանկյունից հանդես է գալիս իբրև հրապարակայնության սկզբունքի և դատավարության մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության միջև ներդաշնակ հավասարակշռությունը պահպանելու երաշխիք:*

կողմից բավարարվելու դեպքում: Հետևում է, որ ԼՂՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված են դոնփակ դատական նիստ անցկացնելու նաև պարտադիր դեպքեր (որդեգրման, պետական գաղտնիք պարունակող գործերով):

Գ.Ս. Կոստանյանն իրավացիորեն նշում է, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը ամեն մի գործով դատական նիստը կամ դրա մի մասը ոչ հրապարակային անցկացնելու հարցի լուծումը թողնում է դատարանին: Վերջինս որոշում կայացնելիս պետք է հաշվի առնի պաշտպանվող սոցիալական արժեքների կարևորությունը ինչպես անհատի, այնպես էլ հասարակության և պետության համար: Ամեն դեպքում, այդ որոշումը պետք է լինի պատճառաբանված: Ոչ հրապարակային դատավարություն անցկացնելու միակ հիմքը հանգում է նրան, որ հրապարակայնությունը կարող է վնասել բարոյականությանը, հասարակական կարգին, ազգային անվտանգությանը, անչափահասների շահերին, մասնավոր կյանքին և արդարադատության շահերին¹: Ի դեպ, 2018 թ. ընդունված ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրվել է, որ դատավարության մասնակիցների մասնավոր կյանքի, ներառյալ՝ առևտրային գաղտնիքի, անչափահասների կամ արդարադատության շահերի, ինչպես նաև պետական անվտանգության, հասարակական կարգի կամ բարոյականության պաշտպանության նպատակով դատարանը գործին մասնակցող անձի միջնորդությամբ կամ իր նախաձեռնությամբ գործը կամ դրա մի մասը կարող է քննել դոնփակ դատական նիստում: Այսինքն՝ օրենսգրքի նորմի ձևակերպումը լրիվությամբ համապատասխանեցվել է կոնվենցիոն նորմին: Անհրաժեշտ է համապատասխան փոփոխություններ իրականացնել նաև ԼՂՀ դատավարական օրենսգրքերում:

Դոնփակ դատական նիստի պարագայում հրապարակայնության սկզբունքի գործողությունը դրսևորվում է նրանում, որ դատական ակտերը հրապարակվում են: Դրանցում չպետք է տեղ գտնեն այնպիսի տվյալներ, որոնք հիմք են ծառայել դատական նիստը դոնփակ անցկացնելու համար:

Գործը կամ դրա մի մասը դոնփակ նիստում քննելու հարցը լուծվում է դոնփակությամբ պայմաններում: Գործը կամ դրա մի մասը դոնփակ նիստում քննելու մասին դատարանը կայացնում է պատճառաբանված որոշում:

Դոնփակ դատական նիստում գործի քննությունն իրականացվում է դատավարության կանոնների պահպանմամբ:

¹ Տե՛ս Կոստանյան Գ. Ս., Պետության հայեցողության հիմնախնդիրները սահմանադրաիրավական և կոնվենցիոն կարգավորումների համատեքստում, իրավաբանական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր, Երևան, 2017.:

Դռնփակ դատական նիստում տեսաձայնային հեռահաղորդակցության միջոցների կիրառումն արգելվում է:

Հրապարակայնության սկզբունքը ենթադրում է ինչպես գրավոր, այնպես էլ բանավոր ընթացակարգի(բանավոր լսումների) կիրառում¹: Այն իրացվում է նաև պարզեցված վարույթներում:

Դատարանի վերջնական (եզրափակիչ), իսկ օրենքով նախատեսված դեպքերում նաև այլ դատական ակտերը ենթակա են հրապարակման՝ անկախ դատական քննության անցկացման ձևից:

Հրապարակայնության սկզբունքի խախտումը համարվում է, արդյոք, դատական ակտի բեկանման հիմք²:

ԼՂՀ դատավարական գործող օրենսգրքերի համաձայն՝ դատավարության սկզբունքի խախտումը դատական ակտի բեկանման անվերապահ հիմք չի հանդիսանում, այն կարող է միայն դատական ակտի բեկանման հիմք հանդիսանալ:

Այսպես, ԼՂՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 230.4-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումը կամ սխալ կիրառումը դատական ակտի բեկանման հիմք է, եթե հանգեցրել է կամ կարող էր հանգեցնել գործի սխալ լուծման: ԼՂՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 413-րդ հոդվածի 1-ին մասը, ի թիվս այլոց, սահմանում է, որ բողոքարկված դատական ակտը բեկանվում կամ փոփոխվում է, եթե առկա է քրեադատավարական օրենքի էական խախտում: Նույն օրենսգրքի 416-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ քրեադատավարական օրենքի էական խախտումներ են դատական քննության ժամանակ այդ օրենսգրքի սկզբունքների և այլ ընդհանուր դրույթների խախտումները, որոնք գործին մասնակցող անձանց՝ օրենքով երաշխավորված իրավունքներից զրկելու կամ դրանցում սահմանափակելու կամ այլ ճանապարհով խոչընդոտել են գործի հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտմանը, ազդել են կամ կարող են ազդել գործով ճիշտ որոշում կայացնելու վրա:

Ռուսական գրականության մեջ կարծիք է հայտնվել, որ հրապարակային դատաքննության դրույթները խախտելը և հրապարակային դատաքննություն չիրականացնելը դատավարական օրենսգրքերում պետք է ամրագրվի որպես դատական ակտի անվերապահ բեկանման հիմք, ինչն անհրաժեշտ երաշխիքներ կստեղծի հրապարակայնության սկզբունքի ապահովման համար³:

¹ Այդ մասին մանրամասն տե՛ս ՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 11.04.2012թ. ՄՂՈ -1020 և 02.04.2019թ. ՄՂՈ -1452 որոշումները:

² ԱՀ դատական պրակտիկայում դատական ակտի բեկանման նման դեպք չի արձանագրվել:

³ Տե՛ս Вдовина Е.И. Принцип гласности в гражданском процессе, авторефер.канд.наук <https://www.dissercat.com/content/prinsip-glasnosti-v-grazhdanskom-protsesse>. Տե՛ս Петршин А.П. Нарушение конституционного принципа гласности как основание для отмены судебного решения. Ի դեպ, Ռուսաստանի Դաշնության դատական պրակտիկայում 2021 թվականին առաջին անգամ

Օրինակ՝ Ն. Ստարոկադոմսկին ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության գործով, որով դատական նիստի մի մասն անցկացվել է քննչական մեկուսարանում, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը 13.03. 2014թ. նման դիրքորոշում է հայտնել: Այս մոտեցումը, մեր կարծիքով, ընդունելի է՝ մանավանդ քրեական դատավարության պարագայում¹: Դատավարության սկզբունքներն իրավունքի տվյալ ճյուղի համակարգի հիմքում դրվող կենտրոնական հասկացություններ են, դատավարության համար հիմնադրական նշանակություն ունցող գաղափարներ, առանցքային հիմունքներ, նորմատիվ դրույթներ², սահմանադրական պահանջներ, որոնց խախտումները մյուս դատավարական խախտումների համեմատ էական են, քանի որ խաթարում են դատարանի՝ իրավունքների համապարփակ և արդյունավետ պաշտպանությանը կոչված պետական մարմնի դերն ու նշանակությունը: Նման խախտումների առկայությամբ կայացված դատական ակտը չի կարող լինել համոզիչ ու հեղինակավոր և բոլոր դեպքերում պետք է ենթակա լինի բեկանման. այս հարցն անհրաժեշտ է կարգավորել օրենսդրորեն³:

Ուշագրավ է, որ, ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի (2021թ.) 362-րդ հոդվածի 1-ին մասը, ի թիվս այլոց, սահմանում է, որ դատական վերանայման արդյունքով բողոքարկված դատական ակտը բեկանվում կամ փոփոխվում է, եթե առկա է քրեադատավարական օրենքի էական խախտում (կետ 3-րդ), նույն հոդվածի 4-րդ մասն ուղղակիորեն նախատեսում է, որ քրեադատավարական օրենքի էական խախտում է դատական վարույթի ընթացքում քրեական վարույթի որևէ սկզբունքի խախտումը (արդարացման դատավճռի պարագայում նախատեսվել են բացառություններ):

արձանագրվել է դատաքննության հրապարակայնության սկզբունքի խախտման հիմքով դատավճիռների բեկանման երկու դեպք(տե՛ս http://rapsinews.ru/judicial_news/20210402/306924454.html):

¹ Քրեադատավարական իրավունքը կարգավորում է հասարակության համար հույժ կարևոր հարաբերությունների համակարգ, և դրա կարգադրերի խախտումները հղի են ծանր հետևանքներով ինչպես հասարակության և պետության, այնպես էլ առանձին քաղաքացիների համար: Ավելին, մարդու իրավունքների խախտումների վտանգավորությունը կյանքի մյուս ոլորտների համեմատ քրեական դատավարությունում ավելի մեծ է (տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն: Հատուկ մաս, 4-րդ հրատ., հեղինակային խմբի ղեկավար և խմբագիր Գ.Ս. Ղազինյան, Երևան-2019, էջ 706):

² Տե՛ս, օրինակ, Պետրոսյան Ռ.Գ. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն, Ոսկան Երևանցի, Ե.-2012, էջ 65, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն: Հատուկ մաս, 4-րդ հրատ., հեղինակային խմբի ղեկավար և խմբագիր Գ.Ս. Ղազինյան, Երևան-2019, էջ 124:

³ Հայրենական քաղաքացիական դատավարությունում հրապարակայնության սկզբունքի խախտումը դատական ակտի անվերապահ բեկանման հիմք չի համարել Վ.Վ.Հովհաննիսյանը(տ՛ես Հովհաննիսյան Վ. Վ. Վերաքննության կարգով դատական ակտերի վերանայման հիմնախնդիրները քաղքաիական դատավարությունում, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2013):

Դատական նիստում ներկա լինելու, դատական քննության ընթացքի ֆիքսման իրավունքների չարաշահումները համարվում են դատական նիստի կարգի խախտումներ, որոնց դեպքում դատարանի կողմից կարող են կիրառվել օրենսդրությամբ նախատեսված սանկցիաներ:

Դատարանը պարտավոր է հարգել դատավարության հրապարակայնության սկզբունքը: Դատավորների կողմից դիտավորությամբ այնպիսի պայմաններ ստեղծելը, որոնք կսահմանափակեն կամ կբացառեն հանրության, այդ թվում զանգվածային լրատվամիջոցների ներկայացուցիչների մուտքը դռնբաց դատական նիստ կամ դրա ֆիքսմանը խոչընդոտելը, հիմք են դատավորների նկատմամբ կարգապահական միջոցներ կիրառելու համար՝ ԱՀ դատական օրենսգրքի 119-րդ հոդվածի ուժով:

Դատական նիստի ընթացքն օրենքով սահմանված կարգով արձանագրվում է: Հարկ է նշել, որ դատախարակական բարեփոխումների շրջանակում վերջին տարիներին ԱՀ Գերագույն դատարանի, ԱՀ Վերաքննիչ դատարանի, ԱՀ Առաջին ատյանի դատարանի նստավայրերի դատական նիստերի դահլիճներում տեղադրվել ու գործում է դատական նիստերի ընթացքի ձայնագրման համակարգ: Ցավոք, 2021թ. սեպտեմբերի 27-ին Արցախի դեմ սանձազերծված 44-օրյա պատերազմը և դրա հետևանքները բացասական ազդեցություն թողեցին նաև դատախարակական բարեփոխումների ընթացքի վրա, ներկայումս Ադրբեյջանի վերահսկողության տակ են գտնվում ԱՀ Առաջին ատյանի դատարանի Հաղլութի և Շուշիի նստավայրերը:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական խորհրդի անդամ, ի.գ.դ. Գ.Ս. Ղազինյանը: